

Rectoria

Balsareny

Ubicació

Comarca: Bages
Lloc/Adreça: Plaça de l'Església, 5
Alçada: 326

Coordenades:

Latitud: 41.86286
Longitud: 1.8778
UTM Est (X): 406862
UTM Nord (Y): 4635159

Classificació

Número de fitxa: 08018 - 255
Àmbit: Patrimoni immoble
Tipologia: Edifici
Estil / època: Contemporani
Segle: XX
Estat de conservació: Bo
Protecció: Inexistent
Tipus de protecció: Inexistent
Accés: Fàcil
Ús actual: Residencial
Titularitat: Privada
Titular: Bisbat de Solsona
Fitxes associades:
[Santa Maria de Balsareny](#)
Autoria de la fitxa: Jordi Piñero Subirana
Data de registre de la fitxa: dl., 28/11/2022 - 16:40

Descripció

Edifici de la rectoria de l'església parroquial de Santa Maria de Balsareny, edificat a finals de la dècada de 1950. Es troba emplaçat al costat sud de l'església, en un terreny amb pendent i separat per dues escalinates. Per això la part davantera té dues plantes i, a la part posterior, s'hi afegeix una planta semisoterrània. L'edifici és de planta quadrada, amb façanes als quatre vents i coberta a quatre vessants, però té un cos de la mateixa alçada adossat a la part posterior que l'allarga.

La façana principal, encarada vers la plaça, presenta una composició asimètrica, amb un portal al centre rematat amb arc de mig punt i finestres de diferent tipologia que als baixos es distribueixen a banda i banda i, en el pis superior, es troben a la part l'esquerra. En aquest sector a la cantonada de l'edifici es genera una mena de galeria rectangular formada per finestrals amb una petita barana de ferro. A la resta de façanes les finestres es distribueixen també de manera no simètrica. Els paraments són arrebossats i pintats de color ocre, mentre que el nivell semisoterrani s'ha deixat a pedra vista, mostrant un aparell fet amb carreus de mida diversa i de disposició irregular. En aquesta part baixa les obertures són rematades amb arcs escarsers. Sota la teulada destaca un ràfec de dues filades fet amb rajoles semicirculars. La forma d'algunes de les obertures de la casa suggereix una certa intenció historicista, per exemple a les llindes de la façana principal, on s'insinuen arcs conopials, o als arcs de les obertures de la planta inferior.

Història

El topònim Balsareny sembla ser un derivat dels termes “balç”, que significa cingle o espadat, i “areny”, que designa una riba, platja, o llit d'un riu. Entre els lingüistes es discuteix si el segon terme, “areny”, seria substantiu o adjectiu, en el sentit de “balç arenós”. També hi ha el dubte sobre si el topònim es refereix originàriament al castell i al seu turó o bé aquest va prendre el nom d'un hipotètic assentament primitiu que estaria situat al lloc on després es construí l'església. De fet, les característiques físiques de l'indret on s'assenta l'església parroquial coincideixen de manera força clara amb el significat de Balsareny, i l'indret sembla propici per un tipus de poblat de tradició ibèrica i de caràcter defensiu. Fins al moment, però, no s'hi han identificat restes arqueològiques que ho puguin corroborar, de manera que aquesta possibilitat s'ha de considerar només com una hipòtesi (Carreté, 2010: 33ss).

El lloc de Balsareny és documentat des de l'any 951 i l'església el 1009, quan Guifred de Balsareny (senyor del castell) i la seva esposa Ingilberga compraren unes cases prop l'església. Aquest mateix any (1009) ja consta que entorn de l'església s'hi havia format una sagrera. El 1032 l'església ja tenia categoria de parròquia. A partir del 1295 es documenten diverses donacions per l'obra de l'església, per la qual cosa s'entén que la construcció romànica fou construïda en aquest moment de finals del segle XIII.

En els segles XVI-XVII l'església fou reedificada pràcticament de nou i s'amplià amb cossos laterals. Les úniques dates que coneixem són les inscripcions en algunes claus de volta (1611, 1644, 1675), les quals indicarien que el gruix de l'obra es va fer a les dècades centrals del segle XVII.

Entre 1775 i 1807 fou rector de la parròquia el conegut Roc García de la Enzina, que va tenir un paper important en la història de Balsareny per diferents qüestions. Havia nascut en un poble de la província de Valladolid i de jove va venir a Catalunya acompanyat d'un seguici de patges, criats, ajudants i col·laboradors paisans seus. Després d'haver estat ordenat capellà al seminari de Vic, el 1775 va guanyar per oposicions la rectoria de Balsareny, càrrec que va ocupar fins a la seva mort, l'any 1807. Roc García era una persona il·lustrada i amb coneixements d'enginyeria. Per això davant del conflicte motivat per l'ús de l'aigua de la Séquia va idear un artilugi anomenat trompa o sifó. Com que els no manresans tenien prohibit de regar amb aigua de la Séquia aquesta mena de sifó permetia treure aigua del canal sense foradar-lo ni malmetre l'obra. Tot i això, va ser objecte d'un litigi entre 1787 i 1791 que va acabar perdent. La Reial Audiència li imposà una multa de més de 100 lliures. Però l'estada d'aquest rector a Balsareny és recordada

sobretot per la construcció del pont del Riu, sufragat en part per ell mateix i fet segons plànols que va dissenyar o dirigir en persona. El pont es va inaugurar l'any 1797. Roc García també va fer aixecar una nova rectoria, que ocupava una part de l'actual Plaça de l'Església i del Casal Verge de Montserrat. Fou enderrocada el 1936.

Pel que fa a l'església pròpiament, no va sofrir modificacions fins a finals del segle XIX, quan l'any 1883 va allargar-se la capella fonda. Se'n van encarregar els paletes Cardona, i les obres van costar 28.226 rals. El 1887-88 el pintor manresà Francesc Morell va portar a terme la pintura i daurat d'aquesta capella. A partir de 1896, amb la inauguració del cementiri municipal actual, l'antic fossar que hi havia en un pati annex a l'església pel costat de migdia va quedar en desús. Anteriorment el cementiri havia estat al costat nord de l'església, on ara hi ha el Casal Verge de Montserrat. Als primers decennis del segle XX la confrontació política entre conservadors-catòlics i progressistes era molt acusada. Sent rector Joan Sala, l'any 1903, va tenir lloc un episodi molt recordat que es va conèixer com el fet de les gorres. En el transcurs d'una processó uns joves es van negar a treure's la gorra al pas de la Custòdia. Després d'una denúncia del rector per la passivitat de les autoritats republicanes un dels joves fou sentenciat al desterrament. Ja durant la Guerra Civil de 1936, la rectoria fou enderrocada i els altars i retaules barrocs de l'església foren destruïts. Sortosament, l'arxiu parroquial no en va quedar afectat. Una descripció de com era l'església abans de la guerra, amb la situació dels diferents altars i imatges, es troba al llibre "Balsareny a principi de segle" (Carreté, 1995: 136-142).

Després de la guerra les principals reformes han estat l'obertura de les portes de les naus laterals, els vitralls, el trasllat del baptisteri o la remodelació del presbiteri. Així mateix, des de principis del segle XIX hi havia una escola parroquial ubicada als baixos de la Rectoria. A finals de la dècada de 1920 el diputat Graells, de la Lliga, va subvencionar la construcció d'una escola nova al costat sud de l'església, on abans hi havia el fossar o cementiri. Inaugurat el 1931, era un col·legi per a nois que es conegué com a Col·legi de Capellans i, oficialment, com a Escola Sant Josep. Des de 1974 l'escola que quedar en desús i llavors passà a ser Llar Parroquial i seu d'activitats vinculades a la parròquia. Als anys 1980 s'hi van portar a terme obres de reforma i rehabilitació. Pel que fa a l'actual rectoria, situada una mica més al sud, es va construir a finals de la dècada de 1950 en època del rector Leandre Picas. Anteriorment el rector residia a cal Sabata (Pl. de l'Església, 5). Cap als anys 1960 els baixos de la rectoria es van adequar com a local per a activitats juvenils.

L'església de Balsareny, com la resta d'esglésies del municipi, pertanyia al bisbat de Vic fins que l'any 1957 passà a dependre del Bisbat de Solsona. Entre 1978 i 1990 exercí com a rector mossèn Joan Bajona i Pintó (1932-2020), persona molt recordada al poble per les seves activitats polifacètiques. Va conrear diferents disciplines artístiques, a més de ser també un gran amant de la música. Va destacar sobretot en l'especialitat dels mosaics, des de 1965 i amb una obra extensa repartida en diferents poblacions com ara Riner, Sant Llorenç de Morunys i Balsareny. Amb les seves obres va embellir especialment diversos racons a l'entorn de la parròquia.

Bibliografia

AUTORS DIVERSOS (1978-79). *Història de Balsareny*. Grup d'Estudis Locals (G.E.L.). Treball inèdit al fons de la Biblioteca Popular de Balsareny.

AUTORS DIVERSOS (1984). "Santa Maria de Balsareny", *Catalunya Romànica*, vol. XI "El Bages", Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana, p. 120.

BAJONA, Joan; SENSADA, Josep; ORRIOLS, Jacint (2016). *Mossèn Joan, entre la sotana i la gaveta de paleta. Obra plàstica de Joan Bajona i Pintó*. Balsareny.

CARRETÉ PARERA, Ramon (1995). *Balsareny a principi de segle*. Cercle Cultural de Balsareny; Ajuntament de Balsareny, p. 127-146.

CARRETÉ PARERA, Ramon; BENÉITEZ, Vicenç (2002). *Balsareny: història en imatges (1897-1975)*. Col·lecció Fotografia històrica, 12. Angle Editorial; Centre d'Estudis del Bages, Manresa, p. 16-17, 60-61.

CARRETÉ PARERA, Ramon (2010). *Noms de lloc, de casa i de persona de Balsareny*. Institut Cartogràfic de Catalunya, Barcelona, p. 112, 158-159.

FERNÁNDEZ, Jordi (1974). *Balsareny, guia turística*.

SERRA SALA, Joan. M. (1988). "Balsareny", *Història del Bages*, vol. 1. Parcir Edicions Selectes, Manresa, p. 152.

SERRA SALA, Joan M.; CARRETÉ PARERA, Ramon (2005). *Balsareny, ahir i avui*. Ajuntament de Balsareny, p. 129.

SITJES MOLINS, Xavier (1977). *Les esglésies pre-romàniques del Bages, Berguedà i Cardener*. Manresa.

VILA SALA, Anton, *pbre.* (1930). *Biografia de D. Roque García de la Enzina, rector qui fou de Balsareny (anys 1775 a 1807)*. Impremta de Domingo Vives, Manresa.

